

JANET O'SHEA

## A táncstudomány gyökerei és elágazásai<sup>1</sup>

A *Routledge Dance Studies Reader* (Táncstudományi szöveggyűjtemény) első kiadása (1998) olyan időszakban jelent meg, amely a mából visszatekintve kulcsfontosságúnak bizonyult a táncstudomány történetében.<sup>2</sup> Az 1980-as évek végétől a 2000-es évek elejéig tartó időszakban ugyanis a tánckutatás felélénkült, és a szakterületet alapvető változások jellemezték. A táncról írókat többé már nem pusztán a művek, valamint a művészek életrajzai érdekelték, hanem az is, hogyan illeszkednek a táncok a saját társadalmi, történeti, politikai és gazdasági kontextusukba. A kilencvenes évek közepének és végének publikációi az „új táncstudományosság” felbukkanásáról írnak, és felvázolják ennek főbb irányvonalait, köztük annak szűkességét, hogy a mozgó testet lefordítsuk írott nyelvre, a táncot „szöveggént” fogjuk fel, kitérjünk a tánc gyakorlatának és elméletének viszonyára, valamint a táncoló test, illetve az egyéni és csoportos identitások közötti kölcsönös kapcsolatokra (Morris; Desmond, *Meaning*).<sup>3</sup>

Ezek a tárgykörök a táncstudományt az interdiszciplináris kutatási területek közé pozicionálják, ami egyszerre utal a más szakterületektől átvett megközelítésekre, és arra is, ahogyan a táncstudomány más kutatási ágakra hathatott. A táncstudomány művelői ugyanakkor azzal legitimálták szakterületüket, hogy az mérőben különbözik a többitől, különösen a színház- és zenetudománytól, valamint a testnevelés tudományos vizsgálatától, amelyekkel hagyományosan társították. Noha az új táncstudomány többé már nem új, alaptételei továbbra is meghatározó hatást gyakorolnak a mai tánckutatásra és a táncsal foglalkozó írásokra. Sőt, ez a szakterület önálló örökséget is létrehozott, és ma már legalább két újabb generáció is felnőtt az új táncstudományt útjára indítók nemzedéke után.

A magam részéről azért érdekel különösen a tudománynak ez a sokakra ható (rész)területe, mert ebben az értelemben én is második generációs új táncudo-

1 | A tanulmány eredeti címének („Roots/Routes of Dance Studies”) központi kifejezése – gyökerek és elágazások – kölcsönzés Emilyn Claidtól.

2 | A tanulmány a *The Routledge Dance Studies Reader* második kiadásának (2010) előszavaként jelent meg (pp. 1–15.). (A szerk.)

3 | Ahol nem adjuk meg a hivatkozásokhoz az oldalszámokat, ott az eredeti közleményben sem szerepelnek. (A szerk.)

mányi kutatónak tekintem magam: a Kaliforniai Egyetem riverside-i campusán doktoráltam, és többen tanítottak azok közül, akikre a későbbiekben hivatkozni fogok. Ezenkívül hat évig dolgoztam a Surrey-i Egyetemen, amelynek tanítási módszerei döntő szerepet játszottak abban, hogy a tánctudomány önálló szakterületté váljon. A tudományos élet nemzedékei gyors ütemben követik egymást, így a Surrey-i Egyetem, a Middlesex-i Egyetem, valamint a Kaliforniai Egyetem (UCLA, Los Angeles) hallgatóinak mentorálása révén részt vettem a tánckutatók új nemzedékének felkészítésében. Egyetemi oktató társaim közül sokan foglalkoznak hasonló mentori munkával, ily módon segítve az új tánctudomány harmadik nemzedékének kinevelését. Így aztán az új tánctudomány kihívást jelentő újjátásból mára olyan diskurzussá fejlődött, amely meghatározza a szakterület sajátosságait és törekvéseit.

Ezt az egyre növekvő befolyást figyelembe véve úgy vélem, alapvetően szükséges e szakterület kulcsfontosságú törekvéseinek vizsgálata, történeti kontextusba helyezése, valamint az is, hogy párhuzamot vonjunk e törekvések és a felbukkanásuk idején (a nyolcvanas–kilencvenes években) jelen lévő társadalmi-politikai problémák, illetve a korszak koreográfiai termése által felvetett kérdések között. Mindezen túl, figyelembe véve a korábbi írások érdeklődési területeit is, szélesebb kontextusba kívánom helyezni az új tánctudományt. Céлом, hogy megvizsgáljam e tudományos előzményeket, összeveessem az újjító szellemű „első generációs” új tánctudományi szövegekkel, és dialógusba állítsam az új tánctudományból merítő későbbi munkákkal is. Kitérek arra a kérdésre is, hogy saját története alapján milyen irányokba fejlődhet tovább a tánctudomány. Éppen ezért a terület történeti vizsgálatakor azt tartom majd szem előtt, hogy miféle lehetőségek nyílnak meg a tánctudomány előtt.

Úgy vélem, hogy négy szellemi irányzat és önálló tudományterület – melyek mindegyike megelőzte a tánctudomány önálló felbukkanását – fektette le a mai tánctudomány alapjait: az antropológia, a folklórtudomány és a néprajz; a szakértő nézők írásai és a táncelemzés; a filozófia, elsősorban az esztétika és a fenomenológia; a történeti kutatások, beleértve az életrajzokat és a táncrekonstrukciókat is. Ezek a kategóriák nem merevek és átjárhatatlanok, van közöttük némi átfedés. Az idők folyamán e megközelítések mindegyike átalakult, hogy vizsgálat tárgyává tehesse az identitás kérdéseit és ezek táncbéli kifejezését, a mérvadó véleménytől a többféleség felé való átmenetet, valamint az előadás, a koreográfia és az írás változó viszonyait.

A vizsgált szövegek közül a legtöbb, bár közel sem mindegyik, az Egyesült Államokból és az Egyesült Királyságból származik, mások korábbi brit és amerikai gyarmatokról. A tánctudományban, akárcsak más szakterületeken, az angol vált a közvetítő nyelvvé. A mostanában rendezett konferenciák megpróbálták ugyan kiküszöbölni az angol nyelv dominanciájának kirekesztő hatásait, az eszmecsere ennek ellenére egyirányú maradt: jóval több angol nyelvű szöveget fordítanak le idegen nyelvekre, mint nem angol nyelvű szöveget angolra. A tánctudomány azon-

ban izgalmas új irányokban fejlődik tovább olyan nyelveken és helyeken is, amelyek kívül esnek az én mostani látókörömön. [...]»<sup>4</sup>

Céлом egy olyan történeti áttekintés, amely magába foglalja a szakterület jellegéről, politikájáról, törekvéseiről és stratégiai változásairól folytatott vitákat. Végigkövetem a diszciplínán belül lezajlott változásokat, de nem állítom, hogy ezek a változások egyfajta fejlődési narratíva alkotóelemei lennének. Továbbá számos itt tárgyalt módszert problematizálok ugyan, rangsort azonban nem állítok fel közöttük. Az eltérő módszerek és megközelítések különböző történelmi pillanatokban különféle társadalmi és politikai kontextusokból eredő stratégiák. Ily módon minden kísérlet a maga korának sajátos szellemi és társadalmi kérdéseivel igyekezett és igyekszik megküzdeni.

## ANTROPOLÓGIA, NÉPRAJZ ÉS A TÁNC TUDOMÁNYOSSÁGA

A legkorábbi tudományos igényű írások a táncról az antropológia és folklórtudomány köréből származnak. Több oka is van annak, miért a társadalomtudományok, különösen az antropológia vált hasznossá a tánc tudomány számára. A táncnak tulajdonított mulandóság kizárólag akkor válik problémává, ha a táncot olyan művészeti ágakkal vetjük össze, amelyek kézzelfogható tárgyakat, például festményeket, szobrokat, regényeket hoznak létre. Ha viszont társadalomtudományi nézőpontból tekintünk a táncra, semmivel sem tűnik mulékonyabbnak, mint bármely más megélt tapasztalat, legyen az akár gazdasági, akár rituális, akár nyelvi.<sup>5</sup> Emellett az antropológia, amely a nyugati nézőpontból láttatott „Másikra” helyezte a hangsúlyt – s az így tekintett kultúrák némelyikét a közkeletű ábrázolásokban a táncsal azonosította (Shea Murphy) –, hagyott némi mozgásteret a kutatóknak, hogy a társadalom marginalizált aspektusait is vizsgálhassák. Az antropológia a strukturalista és funkcionalista tanulmányoktól – amelyek a rokonságot, a hierarchiát stb. hangsúlyozták – később eljutott a szimbolikus és szemiotikus antropológiáig, amely megközelítések behatóbban foglalkoztak a rituális folyamattal (lásd Victor Turner) és a testtel (lásd Claude Lévi-Strauss), így a testi tevékenységeket is bevonták a kultúra tanulmányozásába.

A tánc iránti antropológiai érdeklődés azonban problematikus örökséget jelent a tánc tudomány számára. Curt Sachs például az *Eine Weltgeschichte des Tanzes* című munkájában átfogó modellel állt elő a világ különböző tájairól származó táncok megértéséhez, melyeket fejlődéstörténeti rangsorba állított. Ez a gyűjtési-

4 | A szöveggyűjtemény felépítésére és konkrét tanulmányaira vonatkozó utalásokat nem közöljük. (A szerk.)

5 | Alexandra Carter kifejti, hogy a megélt tapasztalat maga mulandó, és kihangsúlyozza az esemény és az esemény rögzítése közötti különbséget (*Rethinking*). Marta Savigliano szintén a társadalmi lét olyan, a táncnál elfogadottabb aspektusainak mulandósága mellett érvel, mint a gazdaság és a kormányzat („Gambling Femininity”).

rendszerelési módszer ma már az imperialista taxonómiák és az etnocentrikus értékrend megnyilvánulásának tűnik, mégis hatással volt a későbbi kutatásokra.<sup>6</sup>

Más esetekben ez a gyűjtési módszer nem átfogó tudásra törekedett, sokkal inkább a megőrzés kényszere ösztönözte. Amikor például Cecil Sharp összegyűjtötte a 19. századi Anglia népi táncait, abból indult ki, hogy gyűjtése a megőrzést segíti majd, és ezt a brit néptáncreneszánsz, ez a sajátos revival, úgy tűnik, igazolta is. Sharp megközelítése egybecsengett saját korának azokkal a történeti kérdéseivel, amelyek abban a nosztalgiában és aggodalomban gyökereztek, hogy a posztindusztriális korszakban elvesznek az „autentikus” közösségi élmények és az egészséges szórakozás lehetőségei.

A fenti megőrzési modell továbbélt a korai amerikai antropológiában is. Az olyan szerzők, mint Gertrude Kurath (1931-től) és Franziska Boas (1944-től) részt vettek a marginalizált népcsoportok szokásainak összegyűjtésében és rögzítésében. Az antropológia annak ellenére, hogy a tudományosság igényével lépett fel, mégis átadta magát a kulturális különbségek igézetének, és részt vett e különbségek fetiszizált megjelenítésében, amely a 18. századtól kezdve egészen a 20. század derekáig jellemezte az európai és észak-amerikai képzőművészeti, irodalmi és tudományos alkotásokat. A 20. század elejének és közepének táncosai és koreográfusai, például Ruth St. Denis és La Meri, hasonlóképp a „Másik” táncait gyűjtötték, értelmezték és mutatták be a nyugati közönségnek.

Francesca Reyes Aquino hasonló módszerrel vágott bele a Fülöp-szigeteki néptáncformák katalogizálásába, és munkája visszahatott a Fülöp-szigeteki Egyetem tantervére, de még az olyan hivatásos társulatok, mint a Bayanihan által színpadra állított táncokra is. A kutatók azóta már megkérdőjelezték azt, ahogyan Aquino és a Bayanihan együttes az etnográfiai gyűjtéseket a nemzeti identitás kifejezésére használták (Gaerlan). Egyfelől Reyes Aquino mint manilai, középosztálybeli asszony bizonyos fokig egzotizált, amikor kijelentette, hogy az „igazi” Fülöp-szigeteki kultúrát az eldugott vidékeken élő falusiak és a törzsi népesség között lehet megtalálni.<sup>7</sup> Másfelől az etnográfiai gyűjtési módszer a kulturális „autentikusságot” helyezte a gyarmatosítás elleni küzdelem fókuszába.

A 20. század közepén az Egyesült Államokban az antropológia progresszív eredményeket hozott az olyan koreográfusok munkásságában, mint Zora Neale Hurston, Katherine Dunham és Pearl Primus. A „harlemi reneszánsztól” megihletve e koreográfusok az afroamerikai hagyományok korábbi nyomait keresték. Néhányan, mint Dunham, intézményes keretek között tanultak antropológiát, de kutatásaik eredményeit inkább színpadi előadásokban, s nem szövegekben tárták a nyilvánosság elé. Mások, például Hurston, irodalmi és koreográfiai formában is vizsgálták az afroamerikai kultúra gyökereit (Kraut).

6 | Az egyik példa erre Alan Lomax koreutikaprojektje. Erről lásd Suzanne Youngerman Sachsot és a hagyatékát illető kritikáját.

7 | Sally Nesséhez sokban hasonló kritikával illeti a Fülöp-szigeteki „neo-népi” balettet („Originality”).

A hetvenes években tűntek fel a tánc- és mozgásjelenségeket új, az egymást keresztező kultúrákat összehasonlító szemlélettel elemzők, például az amerikai Adrienne Kaeppler és a brit John Blacking munkái. A Kaepplerhez hasonló felfogású antropológusok strukturalista módszereket alkalmaztak a tánc tanulmányozásához, a mozdulatok egységeit a tánc általános megjelenési mintáinak jeleiként határozták meg, a táncot magát pedig nagyobb események keretébe helyezték el, viszont kevesebb figyelmet szenteltek a jelentésnek és a reprezentációnak (Foster, *Reading Dancing* 233).<sup>8</sup>

A struktúra vizsgálata fektette le az alapjait annak, ahogyan a későbbiekben a táncal foglalkoztak, például azokat a metódusokat, amelyek az elkülöníthető és olvasható alkotóelemek azonosításával leválasztották a táncot a szubjektív benyomásokról. A strukturalista módszer átfogó nézőpontot feltételez, amely összegző és tárgyilagos rálátást ad a szerzőnek. Ezzel ellentétben Joann Keali’i nohomoku arra használta az antropológiát, hogy rámutasson, a nyugati tánc történetírás miként értelmezi félre a világ többi részét. Álláspontja azt az identitárius kritikát előlegezte meg, amely meghatározta a nyolcvanas évek végének és a kilencvenes évek táncszakirodalmának javát, és ezzel a reflexivitás és a reprezentáció politikájának vizsgálata felé fordította a táncudományt.

Az antropológia szellemi öröksége a táncban azóta kétfelé ágazott. Az olyan szerzők, mint Andree Grau, Theresa Bucklan és Deirdre Sklar az antropológia szakterületén belül maradvá továbbra is arra összpontosítanak, hogyan járul hozzá a tánc a kulturális jelentésképzéshez, s emellett vizsgálják a tudatos kultúratermelést, és a tánc tanulmányozásához történeti módszereket alkalmaznak. Cynthia Novack és Sally Ness (lásd *Body Movement*) a kulturális leírás módszerét az antropológia kontextusán belül dolgozták ki, miközben figyelembe véve a tudományág határait meghatározták az általuk történetileg vizsgált gyakorlatokat – ami komoly kihívás egy olyan tudományterületen belül, amely ahistorikusként határozza meg önmagát –, és ezeket politikai, valamint kulturális összefüggésrendszerbe helyezték. Más táncantropológusok, mint Brenda Farnell és Adrienne Kaeppler eltávolodtak a „tánc” terminustól, mivel szerintük a tánc elválasztása a kultúra egyéb jelenségeitől nyugati konstrukció. E szerzők számára az „emberi mozgás” kategóriája használhatóbbnak bizonyult.

Másrészről a táncudomány művelői között végbement egy „néprajzi fordulat” (Coles) is, amelynek képviselői a terepmunkát és az ahhoz kapcsolódó kulturális leírás gyakorlatát leválasztották az antropológiáról (Clifford 24; Buckland). A kilencvenes évek táncudományi írásait a táncantropológián belül és azon kívül is a terepmunka és a néprajzi leírás újragondolása jellemezte, így a táncudomány egyesítette a közvetlen tapasztalatot és a táncformák történeti elemzését (Savigliano, *Tango*; Browning). A táncudomány későbbi képviselői, például Francesca

8 | Kaeppler későbbi munkája azonban a tánc események reprezentációjának politikájával foglalkozik.

Castaldi és Juliet McMains a személyes és a hagyományosabb értelemben vett néprajzi tapasztalatot a „Másik” tapasztalatainak megértésével és leírásával bővítették, miközben a néprajzi kutatásokat továbbra is párhuzamba állították a történetivel. Saját kutatásaikban is korai antropológiai gyakorlatomtól egyre inkább afelé mozdultam el, hogy tudatos alkotótevékenységként vizsgáljam a kultúrát, s nem pedig mint egyfajta magától értetődő konszenzust vagy életmódot („Dancing through History”). Az ilyen típusú tanulmányokban a tudós pozíciója és részvételének folyamata irányítja, foglalja keretbe és határolja körül a projektet, mivel e szerzők különös figyelmet fordítanak az identitásra – mint amilyen a társadalmi nem, a faj, a nemzet, a társadalmi osztály és a szexualitás –, és interdiszciplináris módszerekkel dolgoznak, beleértve a történetírást, a néprajzot, a kulturális tanulmányokat és a koreográfiai analízist.

Az újabb tánc tudományi nézőpontok tehát nem pusztán bizonyos gyakorlatok örökölt társadalmi kontextusaként tekintenek a kultúrára, hanem az identitás megteremtésére tett tudatos, politikailag meghatározott kísérletek részeként. Ily módon a néprajzi gyakorlat nemcsak az antropológiához közeledett, hanem a tudástermelés posztkoloniális és rasszelméleti kritikájához is. A reprezentációra összpontosító tánc tudomány eszközt kínálhat arra az izgalmas kihívásra, miként kapcsolódik egybe a különbözőségek megnyilvánulása és a „kultúra” tanulmányozása.

## A SZAKÉRTŐ NÉZŐPONTJÁTÓL A TÁNCELEMZÉSIG

A táncról szóló legkorábbi források a tánc megfigyelésén és az erről szóló írások szoros kapcsolatán nyugodtak. A szakmailag felkészült nézők és a táncról szóló írások történetileg egymást erősítették. A koreográfiai elemzésben a tudományágak közötti eszmecsere eleinte kevésbé volt meghatározó, csak később került a figyelem homlokterébe, miután a táncelemzés sajátos eszközei kialakultak.

A táncról szóló korai írások zöme táncmesterek, dramaturgok és kritikusok tollából származik. A tánckritika – a táncművek elemzése és értékelése – nemcsak a koreográfusok munkájának bírálatáról szólt, hanem hangsúlyozta a táncok esztétikai értékét és formai megvalósulását. A modern tánc elfogadtatásában például komoly szerepet játszottak az olyan kritikusok, mint John Martin (Franko, „History/Theory”), és a bhārata nāṭyam újjáéledése (Singer) is sokat köszönhet az angol nyelvű tánckritikának. A tánckritika segítette az egyetemi oktatásba is beépülni a tánc tudományt, mivel a kritikusok a tánc társadalmi és kulturális jelentőségét vizsgáló műveket publikáltak, egyetemi oktatóként tanítottak, és tánckritikai kurzusokat is indítottak (Copeland és Cohen).

Míg a tánckritikusok egy része a művek megtekintését és leírását tekinti a kritikus munkájának – amelyből kiindulva értékítéletet mondanak és értelmeznek –, mások azzal a kérdéssel foglalkoztak, hogy eleve miként nézzük és írjuk

le a táncot. Utóbbiak érdeklődésének előterében a koreográfiai gyakorlat alapvető egységeinek meghatározása áll, és annak a vizsgálata, hogy ezek az egységek miként állnak össze egészszé, s teszik lehetővé a táncanyag elemzését. A tánc tudomány egyik meghatározó fordulatát hozta a szemiotika kiterjesztése a koreográfiai elemzésére és értelmezésére. A strukturalista felfogás alkalmazása lehetővé tette, hogy a tánc autonóm szakterületté váljon, bizonyítva, hogy olyan olvashatósággal bír, amely lehetővé teszi az elemzését.

Janet Lansdale (Adshead néven publikált könyvében) például a táncművek megfigyelésére, leírására, értelmezésére és értékelésére ilyen módszerrel állt elő. Korai írásaiban nem használt közvetlen szöveges metaforát, de az a törekvése, hogy a táncot alkotóelemeire bontsa, a nyelv strukturalista tanulmányozásával mutatott párhuzamot.<sup>9</sup> A táncelemzés folyamatának részletes ismertetése azt támasztja alá, hogy az avatott néző képes magas szinten „olvasni” a táncot, és az alapvető alkotóelemek értő ismerete révén értelmezni a jelentését.

Akárcsak a néprajztudomány, a posztstrukturalista szövegek is tovább bonyolították a táncelemzést azzal, hogy felhívták a figyelmet az ismeretek konstruált jellegére, valamint azok összefonódásaira a hatalmi struktúrákkal, amivel egyrészt megkérdőjelezték a tárgyilagosság eszméjét, másrészt arra ösztönözték a bölcsészettudományok képviselőit, hogy szakadjanak el a természettudományos modellektől. Susan Foster például mind a strukturalista, mind a posztstrukturalista felfogásokból merített (*Reading Dancing*). Vitatva a tánc mulandóságát, természetességét és szavakba önthetetlenségét amellet érvelt, hogy a tánc is a tudományos vizsgálódás tárgya legyen. Foster írása a tánc elemezhetőségének érdekében – mozgósítva az irodalom- és retorikaelméletet is – magában a műben helyezte el a jelentés értelmezését a tánc kódjainak és konvencióinak átgondolása révén, miközben e kódok kulturális és történeti megalkotásával is foglalkozott, és ezzel a táncot párbeszédbe vonta olyan elismert tudományterületekkel, mint a nyelv- és irodalomtudomány, valamint a filozófia.

A táncelemzéssel foglalkozó szövegek felbukkanása egybeesett az azt megelőző korszak koreográfiáinak kérdésfeltevésével, a Cunninghaméhoz hasonló alkotók műveinek formalizmusával, a Judson Táncszínházhoz köthető posztmodern alkotóknál pedig a tánc feladatjellegű megközelítésével (Foster, *Reading Dancing* 242). A nyolcvanas éveknek ezek a kiadványai a hetvenes évek komunitárius politikája és a nyolcvanas évek második felétől a kilencvenes évekbe átnyúló különbözőségalapú identitáspolitikai közötti időszakban jelentek meg. Az a változás, hogy a figyelem központjába az alkotás aktusa helyett az olvasás aktusa kerül, és ezzel elismeri a „Másik” megszólításának nehézségét, azt sugallja, hogy az olvasás és az írás egyaránt az olvasó vagy a szerző pozíciójához kötődik. Ezért ezek az írások a későbbi átpolitizált módszerek előhírnökeinek tekinthetők.

9 | Frissebb írásaiban (*The Struggle; Decentring Dancing Texts*) Lansdale közvetlenül alkalmazza a szemiotikát és a szöveges metaforákat.

A tánctudományban – akárcsak az antropológia esetében – a szövegelemzés hagyománya is többfelé ágazik. Egyes szerzőknél, például Stephanie Jordannél elsődleges marad a formai vizsgálat és a formalizmus vegyítése a szemiotikával. Másoknál a formára irányuló figyelem és a táncok alapos tanulmányozása biztosít háttérrel a további interpretációkhoz. Jelentős változást hozott a tánctudományban a tánc politikai szempontú értelmezése, különösen az identitáspolitikához köthető társadalmi nem, faj, társadalmi osztály és szexualitás kérdései. Az „új tánctudomány” kezdeti szakaszára nagy hatással voltak a generalapú értelmezések, bizonyos táncművek szoros olvasata (Daly, „The Balanchine Woman”), egyes tánCFormák felruházása politikai tartalommal (Meduri; Foster, „The Ballerina’s Phallic Point”), vagy bizonyos kulturális és történeti környezetben a férfiasság és nőiesség koreográfiai megjelenítése (Adair; Burt; Franko, *Dancing Modernism*; Banes).

Az identitás kutatása kiterjedt a rassz megjelenítésére a táncban (Gottschild; DeFrantz, *Dancing Many Drums; Dancing Revelations*; „The black beat”; Chatterjea; Manning, *Modern Dance*) és az imperialista narratívák olvasására a koreográfiákban (Desmond, „Dancing Out the Difference”). A tánc politikai olvasatai között helyet kapott még az előadások gazdasági és osztályalapú értelmezése (Martin; Graff; Franko, *The Work*), a szexualitás és a tánc (Desmond, *Dancing Desires*), valamint a nacionalizmus koreográfiai megjelenítésének (Manning, *Ecstasy*; Savigliano, *Tango*) vizsgálata. A koreográfiai elemzések kettős célt valósítottak meg a tánctudományban. Egyrészt világosan kijelölték a kutatás területét, másrészt olyan műveket vettek górcső alá, amelyek – különösen az identitáspolitikára összpontosítva – interdiszciplináris megközelítést igényeltek.

A tudomány odafordulása a tánc társadalmi, kulturális és politikai jelentése felé több ponton összecsengett a tánc és a performanszművészet határterületein alkotók stratégiáival. Az olyan alkotók és előadóművészek, mint Bill T. Jones, Jawole Willa Jo Zollar, Blondell Cummings, Lloyd Newson, Pina Bausch, Emilyn Cadiz, Liz Aggiss, Anne Teresa de Keersmaeker, Wim Vandekeybus, Chandralekha és Ishmael-Houston Jones a hetvenes évek végén, majd a nyolcvanas és kilencvenes években olyan művek egész sorát alkották meg, amelyek a fajt, a társadalmi nemet és a szexualitást állították az előadás fókuszába, s gyakran önéletrajzi elemeket alkalmaztak, hogy a kirekesztés és identifikáció kérdéseivel foglalkozzanak a kortárs táncban. Ezek a koreográfusok elvetették elődeik formalizmusát és minimalizmusát. A koreográfia, akárcsak a koreográfiai elemzés, felhagyott azzal a gyakorlattal, hogy kizárólag a formára figyeljen, ehelyett azt vizsgálta, hogy a forma és az identitás miként ütközik, fonódik össze, vagy mond ellent egymásnak.

Az identitáspolitikáról folytatott diskurzus az új tánctudományi szerzők második generációjának írásaiban tovább fejlődött, differenciálódott, és egyre árnyaltabbá vált. A faji kérdéseket vizsgáló tudósok például kiléptek a fekete/fehér bipolaritás keretei közül. Yutian Wong az ázsiai-amerikai modern tánc és performanszművészet identitáspolitikáját kutatta a tánctudomány és az ázsiai-ame-



rikai tanulmányok metszéspontjainak vizsgálatával („Towards a New Asian American Dance Theory”), legutóbb pedig Michio Ito, a modern tánc egyik úttörője koreográfiai hagyatékának újragondolásával („Michio Ito”). Melissa Blanco Borelli a rasszt vizsgálja a mulatt, vagyis kevert vérű nő ambivalens alakja révén a Kuba és Mexikó – egymástól eltérő összetételű, többnemzetiségű – társadalmi közötti filmes dialógusokban.

A nacionalizmus – olyan arénaként, ahol az identitást nyíltan a politikai célok érdekében hozzák létre – gyakran érintkezik a kultúratermeléssel, ennél fogva a tánc olvasata nacionalista programként gyümölcsöző vállalkozásnak bizonyult az új táncudomány második generációja számára. A tudósok újabb nemzedéke a táncot ideológiai keretbe helyező korábbi munkákra támaszkodott, miközben nacionalista szempontokkal egészítette ki az elemzéseket, gyakorta a táncformák nemzeteken átívelő elterjedését vizsgálva. Pallabi Chakravorty például az indiai klasszikus táncformák nemzeti megújítását az „egzotikum” iránti nemzetközi érdeklődéssel és az interkulturalizmus Nyugaton tapasztalható térnyerésével állítja párhuzamba. Én magam azzal egészítettem ki a bharata natyam kutatását, hogy e klasszikus indiai táncforma nemzeti újraalkotásának globális jellegét vizsgáltam, figyelembe véve a koreográfiában szerepet játszó sokféle, egymásnak ellentmondó nacionalista diskurzusokat, és azt, hogyan viszonyulnak a táncosok és későbbi műveik a nemzetközi fogadtatáshoz, valamint hogy miféle kapcsolatban állnak az új helyi táncközösségek létrejöttével (*At Home*). Diyah Larasati a politika legkomolyabb és legpusztítóbb megnyilvánulásait tanulmányozta, nevezetesen a nemzeti identitásképzés koreográfiára gyakorolt hatásait a háború, a politikai elnyomás és a népiirtás kontextusában.

A tudatos identitásképzés koreográfiai formáit vizsgálva a táncudomány sokat merített a posztkoloniális, a feminista és a queerelméletből, valamint a kritikai rasszelméletből. Ez az interdiszciplináris megközelítés hasznosnak bizonyult a táncudomány számára, s fennáll annak a lehetősége is, hogy ez a szellemi csefolyamat mindkét irányban működjön. E tudományterületek zöme az irodalom tanszékekből nőtt ki, ezért az identitást elsősorban a szövegekben található – írott és vizuális – formájukban vizsgálták, vagy úgy, ahogyan előadva beszédként artikulálódik. E vizsgálatok tárgya többnyire statikus volt, a táncudomány ellenben mozgásba hozta a társadalmi nemmel, szexualitással és faji jegyekkel bíró testeket, és ezzel lehetővé tette a további vitát mindezek testbe írt működéséről.

## TÁNCFILOZÓFIA: ESZTÉTIKA ÉS FENOMENOLÓGIA

A táncudomány filozófiai vizsgálódásai arra vonatkoztak, hogy melyek a tánc alkotóelemei, mi minősül táncnak, mit jelent a tánc megértése, valamint milyen viszony áll fenn a tánc és az érzések között. Mindenekelőtt az esztétika fektette le a táncértelmezés filozófiai szemléletének alapjait. A jelentős nyugati filozófusok

azonban többnyire nem foglalkoztak a tánccal (DeFrantz, „African American Dance” 93; Foster, „Introduction” 3); a klasszikus nyugati filozófusok közül egyedül Nietzsche szentelt nagyobb figyelmet neki. Ezzel szemben az indiai esztétikai gondolkodás kiemelt érdeklődéssel fordul a tánc felé. A *Nátjasásztrához* és az *Abhinaja Darpanához* hasonló szövegek az absztrakt és a kifejező táncot is a művészi élmény közvetítőeszközeinek tekintik. Ezek a szövegek azonban a sokféle összetevőből álló szöveges színház kontextusában vizsgálták a táncot, szemben azzal a megközelítéssel, amely elsődlegesen a mozgáson alapul.

A táncról írónak ezeken a lehetséges és mellőzött területeken kellett átverekedniük magukat, hogy filozófiai szempontokból vizsgálhassák a táncot. Az esztétika, amely a művészi élményt vizsgálja, és a fenomenológia, amely a testi élmény által megformált személyiségre összpontosít, magától értetődően foglalkozik a tánccal. Az esztétika eszközt kínál annak megfogalmazására, miféle jelentőséggel bír a tánc az emberi gondolkodásban és megértésben. Az olyan kutatók, mint Graham McFee, kiterjesztették az esztétika kulcsfogalmait a táncra, többek között a megértés természetének wittgensteini diskurzusához kapcsolódva.

*Understanding Dance* című könyvében McFee a táncot művészetként és cselekvésként vizsgálja, a megértéssel kapcsolatos vitában pedig a hagyományos nyugati tudományos elképzelésekből eredeztethetően igyekszik azt elhelyezni, így példái is a nyugati színpadi táncból, a balettből és a modern táncból bomlanak ki. Ám az esztétikai vizsgálódások korántsem korlátozódnak az európai és észak-amerikai művészeti kategóriákra és gyakorlatokra. A művészettörténet különösen hasznosnak bizonyult az afrikai és az afrikai diaszpórában fellelhető formák tanulmányozásában. Robert Farris Thompson („Dance”; *Flash*) például megállapította, melyek az afrikai művészeti formák esztétikai tapasztalatot nyújtó legfőbb alkotóelemei. Később a kutatók átültették és átalakították ezeket a kategóriákat, amikor a hasonló esztétikai vonásokat mutató afroamerikai formákat vizsgálták, hogy felderítsék a fősodorbeli észak-amerikai kísérletező táncban figyelmen kívül hagyott afrikai gyökerű hatásokat (Gottschild), valamint ezek esztétika megjelenését a hiphopban (DeFrantz, „The Black Beat”). Ezek a szerzők esztétikai elméletei azt a vitát, hogy általában mi minősül szépnek, áthelyezték arra, hogy mit tartanak szépnek egy bizonyos kulturális és történeti kontextusban. DeFrantz például, amikor az afroamerikai színpadi táncban megjelenő szépséget vizsgálja, az etnofilozófiából és a feminista esztétikából merít, hogy érzékeltesse, szépnek minősíteni valamit politikai következményekkel jár („African American Dance”).

Az esztétikai jellemzőkre és megértésre irányuló figyelemhez hasonlóan fontos a tánc érzelmi hatásának vizsgálata. Suzanne Langer például a szimbólum és az illúzió fogalmait teszi művészetelméletének központi elemeivé, azzal érvelve, hogy minden művészetnek rendelkeznie kell egy sajátos „elsődleges illúzióval”. Meglátása szerint a táncnak ez az elsődleges illúziója a virtuális hatalom. A virtuális hatalmat a szimbolikusságra támaszkodva különíti el az önkifejezéstől, s

okfejtése így felveti a tánc szemiotikai elemzésének lehetőségét, ugyanakkor ennek kifejtésére majd csak a későbbi kutatók vállalkoztak.<sup>10</sup>

A fenomenológia mint olyan gondolatrendszer, amely a közvetlen, testi tapasztalat hangsúlyozásával oldja fel az elme és lélek közti karteziánus kettéosztottságot, alkalmas módszert kínál a tánc tudomány számára a tánc jelentőségének vizsgálatához. Az olyan szerzők, mint például Maxine Sheets-Johnstone, a fenomenológia és a tánc érintkezési pontjait vizsgálták, és arra az álláspontra jutottak, hogy a megélt tapasztalatokra fordított figyelem lehetővé teszi „a tánc lényegének” megvitatását. Sheets-Johnstone úgy véli, hogy a tapasztalat vizsgálata előbbre való az elméletnél, és a fenomenológiai leírás lehetővé teszi „a tapasztalat alapvető természetének megragadását” („The Phenomenology as a Way” 131).

Noha a fenomenológia a test révén megélt tapasztalat sajátosságára összpontosít, rendszerint abból a hipotézisből indul ki, hogy a „tapasztalat” és a „test” eleve adott az elméleti vizsgálódás számára. Az efféle feltevések néhány tánckutatót arra sarkalltak, hogy kritikával illessék a fenomenológiát, miközben tételeit behatóan tanulmányozták. Többen vitatták, hogy bármely tapasztalatnak létezik alapvető természete, és megkérdőjelezték azt a feltevést is, hogy bármely tapasztalat az elmélet előtt jár, a fenomenológiát pedig olyan kérdések megvitatásakor alkalmazták, hogy például mit jelent egy adott tapasztalathalmazzal ellátott és a világgal sajátos viszonyban álló egyedi testtel bírni. Vivian Sobchack például a fogyatékoság fenomenológiáját vizsgálja: amikor lábamputációja után saját mozgástapasztalatának alakulását követi nyomon, megőrzi a fenomenológiának azt a figyelmét, amely a „gondolataink, mozdulataink és kifejezőmódjaink közös nevezőjeként szolgáló, megélt és élő testre” irányul, miközben kitart amellett, hogy ezek „miriádnyi formája és jóleső élménye” mind különbözik egymástól (55). Philipa Rothfield ezt egészíti ki a kulturálisan meghatározott test feltételezésével, amellett érvelve, hogy noha nem létezik egyetemes, állandó testi én, mégiscsak a testi tapasztalás hozza létre a személyiséget, habár kulturálisan és történetileg meghatározott módon.

A filozófia mindig is különösen vonzotta a koreográfusokat. Isadora Duncan például Nietzsche írásaiban találta meg saját gondolatainak igazolását, Padma Subramaniam koreográfiai kutatásainak megerősítését a szanszkrit esztétikai elméletben lelta meg, míg Chandralekha az upanisadok hagyományából eredeztette posztmodern, mégis expresszív koreográfiáit. Néhány koreográfus emellett maga is írt filozófiai műveket, például Carol Brown, aki a tér különféle felfogásainak művészi, konceptuális és politikai implikációit vizsgálta. Kenneth King Nietzschét és Merleau-Pontyt elemezte (103–111), Floyd Favel Cree világnézetének vizsgálatát használta magyarázó keretként a tánc és a mozgás megértéséhez (113–115), Leena Rouhiainen pedig a fenomenológiával keretezte a finnországi független táncművészek élettapasztalatait.

10 | Colleen Dunagan („Dance” 29) saját Langer-olvasata alapján javasolja az esztétika beépítését a posztstrukturalizmusba és az ideológiai kritikába.

A táncfilozófia újragondolása arra utal, hogy a tánc alapot biztosíthat a filozófiai kijelentésekhez, különösen azokhoz, amelyek a testi tapasztalattal és a művészi hatással foglalkoznak egy bizonyos, sajátos gyakorlaton belül. A tánc tehát olyan interdiszciplináris megközelítést kínálhat, amely egyesíti a táncot, a fenomenológiát és a hatalom posztstrukturalista vizsgálatát.

## TÖRTÉNELEM: A CSALÁDFÁKTÓL AZ ÚJ TÖRTÉNETISÉGIG

Tánc történeti munkák – reflexiók az egyes táncformák múltjára, a művészekre, a gyakorlati kérdésekre és a repertoárra – már jóval a tánc tudomány mint tudományág létrejötte előtt megjelentek. A történetírás, akárcsak a táncelemzés, kézzelfogható alapanyagot biztosított a tánc tudomány számára az értelmezéshez, s ily módon eszközként szolgált egy máskülönbben mulandó művészeti forma létjogosultságának igazolásához. Míg a táncelemzés egy olyan tárgy létrehozására összpontosított, amely dekódolható, a tánc történet a tánc múltjának beazonosításával hozta létre vizsgálati tárgyát.

A tánc szakirodalmán belül hagyományosan olyan írások születtek, amelyek az egyes művészek életrajzára vagy az őket ért hatásokra összpontosítottak. Ezek a munkák különösen a modern tánc és a balett vizsgálatokor részesítették előnyben a „családfák” megalkotását, amelyek meghatározták azt a kapcsolatrendszert, amely a jelenkori gyakorlatok alapjául szolgál (Guest; McDonagh). Ezek a modernista tánc történetek az eredet kutatásának példái voltak, és az ok-okozati viszonyok vizsgálata egy átfogóbb hagyományos történetírási metódus része volt (Tomko 80).

A családfák és életrajzok megalkotásával párhuzamosan újraalkották a múlt táncait is olyan forrásanyagok alapján, mint a notáció, a szöveges leírások és a képi ábrázolások. Gyakorta az e források alapján rekonstruált táncok segítettek megszilárdítani egy-egy tradíciót, ide tartozik például a modern táncok újbóli színpadra állítása, amikor is a táncosok és a koreográfusok rég nem játszott, mára elfeledett „klasszikus” repertoárdarabokat újíttak fel. Egyes esetekben a képi és szöveges források alapján helyreállított mozdulatok előadása egybecsengett az eleven hagyomány alapelveivel, így egyfajta „megreformált” táncgyakorlat jött létre, mint például az odissi tánc újjászületésében, míg a bháráta natyam esetében új repertoárdarabok születtek a hagyomány keretein belül. Ezek a rekonstrukciók aztán újra széles körben előadott repertoárdarabokként és a tudományos kutatás alapjaként vagy termékeként a kreatív vizsgálódás forrásául szolgálnak.

A tánc tudomány egy olyan időszakban vált szélesebb körben ismertté, amikor a kutatók kritikával illették a hagyományos történetírást. Hayden White például úgy vélte, hogy az ok-okozatiság a narrativizálás eszköze, nem pedig történeti „tény”, Michel Foucault pedig a múlt megértésének központi metaforáiként emelte ki a genealógiát, az archeológiát és különösen a szimultaneitás vonulatait.

Foucault mellett érvelt, hogy az időt episztémék halmazaként kell értelmezni, és hogy az egyes episztémék közötti kapcsolat – vagyis a kauzalitás – kevésbé számít, mint az őket alkotó hatalmi folyamatok. A tánctudomány e gondolatok hatására fordult a lineáris beszámolóktól és életrajzi kutatásoktól a reprezentáció vizsgálata felé (Tomko).<sup>11</sup> Az új tánc történetek (Manning, *Ecstasy*; *Modern Dance*; Foster, *Corporealities*; *Dances*; Daly, *Done into Dance*; Graff; Burt; Foulkes; Carter, *Dance*) nem a hatások vizsgálata vagy kronológia alapján épülnek fel, hanem tematikusan, az egymással érintkező kérdéseket állítják dialógusba, így a problémák, nem pedig a korszakok határozzák meg e tanulmányok szerkezetét.

A tánc múltját kutatók gyakran merítenek nemcsak a történettudományból, hanem a néprajzból, a posztkoloniális, a feminista és női tudományokból, a szexualitás kutatásából, a kritikai rasszelméletből és az irodalmi elemzésekből is. Míg az új tánctudomány képviselői a kezdetekben igyekeztek távolságot tartani az életrajzoktól, a frissebb munkákban fellelhető a problémákon alapuló, s nem pedig a leíró vagy kronologikusan felépített életrajz (Daly, *Done into Dance*; Albright). Hasonlóan járnak el az olyan tudósok/koreográfusok is, mint Emilyn Claid és Liz Aggiss, akik a kritikai tánc történetbe építik bele az életrajzot, s nem pusztán leíró jellegű elbeszéléseket kínálnak.

A táncrekonstrukciókat, akárcsak a hagyományos historiográfiát a megbecsülés mellett bírálatok is érték (Franko, „Repeatability”; Thomas), és ez az elméleti és kreatív újraértékelés számos új lehetőséghez vezetett. A régi táncokat rekonstruáló művészek közül néhányan továbbra is előadnak történeti táncokat egyszerűen önmagukért a táncokért, míg mások koreográfiai megoldásokkal jelzik az „eredeti” és az általuk rekonstruált művek közti különbséget.<sup>12</sup> Lesley Main ráadásul amellest érvelt, hogy a rekonstrukciót a színházi gondolkodásmód mentén újra kellene gondolni, hogy a „koreográfus” és a „rekonstruktor” közötti különbséget a rendezői szerep váltsa fel, s így kreatív módon lehetne megközelíteni a már létező „szöveget.” A performanselméletben és a kontakt improvizáció gyakorlatában egyaránt járatos Ann Cooper Albright úgy véli, hogy a táncrekonstrukció kritikai alkalmazása írásos és koreográfiai formában is lehetséges, mivel a tánc történetet másként értjük meg, amikor mozgásként, és nem archív források révén tapasztaljuk meg.

A tánctudomány reprezentánsai igénybe vették a történetírás fikcionalizáló megoldásait is, és vizsgálódásuk hangsúlyát White kritikájáról a narrativizáló törekvés által kínált kreatív lehetőségekre helyezték át. Priya Srinivasan Ruth St. Denis *Radhájának* felülvizsgálatakor összehangolja a hagyományos kritikai nézőpontot és a kreatív lehetőségeket.<sup>13</sup> Ugyanakkor egyrészt helyesbíti a történeti

11 | Ugyancsak a „tényekkel” szembeni posztstrukturalista szkepszis tette lehetővé a tánctudomány számára, hogy az anyagok egyre szélesebb skáláját vizsgálja „forrásként” (Hammergren).

12 | Erre többek között példa Ingo Diehl, Lesley Main és Jody Sperling munkája.

13 | Savigliano a fikcióval, a néprajzzal és a történetírással is kísérletezik több írásában („Fragments”; *Agora Matta*).

feljegyzéseket, mert megcáfolja St. Denis önmitologizáló beszámolóját – miszerint a *Radhát* egy egyiptomi motívumokra épülő cigarettareklám ihlette – azzal, hogy rámutat, St. Denis már két évvel a *Radha* megalkotása előtt látott indiai táncosokat Coney Islanden. Másrészt el is tér a hagyományos történetírástól, amikor elképzei a St. Denis és az indiai női táncosok közötti lehetséges interakciókat, és fikcionalizálja mindkét fél reflexióit e találkozásra. A hasonló felfogásban alkotó szerzők a történetírás lényegi elemének tekintik az efféle „képzletmunkát” (Carter, *Dance and Dancers; Rethinking Dance History*).

A problematikus kérdéseken alapuló történetírás és a tánc történet megközelítése kreatív koreográfiai eszközökkel, valamint fikcionalitással, egy sorba állítja a tánc tudományt az új történetírás stratégiáival. Ezek a megközelítések azt sugallják, hogy a tánc tudomány is kínálhat módszereket a történetírás számára, hogy a posztstrukturalista kritika például ne csak a történetírás produktumait vizsgálja, hanem gondolkodjon el e produktumok kínálta lehetőségeken is. A tánc tudomány – mint egy olyan történész testének a metaforája (Foster, „Choreographing History”), aki múltbéli testekkel táncol, és akinek olyan módszerei vannak, amelyek segítségével elképzelt párbeszédet folytat velük – olyan történetírást tesz lehetővé, amely dinamikusan foglalkozik a tárgyával.

## ÖSSZEZÉS

A tánc tudomány itt ismertetett irányzatai a jelenség dokumentálásától annak problematizálása felé mozdulnak el, hogy a vizsgált anyaggal szembeni lehetséges pozíciók töredezettségét konkrét és meghatározott vizsgálati módszerek kialakításának érdekében mozgósítsák. Mindegyikük a bölcsészettudományokban tapasztalható általános változáshoz hasonlóan elmozdul a tudás felhalmozásának „semleges” megközelítésétől a hatalom és a tudástermelés közötti kapcsolat tudatosítása felé. A tánc tudomány számára ez a paradigmaváltás az alapja annak, hogy ez a terület önálló diszciplínává váljon. E módszerek emellett párhuzamba állíthatók egyrészt az átfogóbb társadalmi változásokkal, másrészt a koreográfiai munkában tapasztalható átalakulásokkal.

A széles körű társadalmi és politikai változások sora, különösen a birodalmak felszámolása vezetett a posztstrukturalizmus tudás/hatalom kritikájához és a néprajztudomány tekintélyének destabilizációjához.<sup>14</sup> A hatvanas évek polgárjogi és indián őslakos mozgalmi az Egyesült Államokban, valamint a hetvenes évek nemzetközi feminista és melegjogi mozgalmi megkérdőjelezték a kutatók jogosultságát a világ többi részének képviselőjére. Az „új tánc tudomány” azzal, hogy

14 | James Clifford a néprajzi tekintély megkérdőjelezését „a birodalmi hatalom az ötvenes évek utáni évtizedekben lezajlott felbomlásának és újraelosztásának, valamint e folyamatnak a hatvanas és hetvenes évek radikális kulturális elméleteiben felfedezhető tükröződésének” tulajdonítja (23).

a különbözőséget mint a reprezentáció lényegi elemét, valamint az identitás és a kirekesztés többféle formáját vizsgálta, magába építette ezt a kritikát, és követte az ezt követő elmozdulást a hetvenes évek komunitárius politikájától a nyolcvanas és a kilencvenes évek identitáspolitikája felé, amely szerint az identitást nem annyira valamely csoportban való részvétel, mint a különbözőségek sokféle formája határozza meg.

Susan Manning kiemeli az identitás társadalmi nem, faj, szexualitás és társadalmi osztály alapján felállított „bináris modelljeinek” fontosságát a táncudományban (*Modern Dance*). Emlékeztet e modelleknek az uralkodó nézőpontokat megingató hasznosságára, ugyanakkor rámutat korlátaikra is, és felhívja a figyelmet arra, hogy félő, hogy ezek a kettős rendszerek esszencializálják a tánc meg tapasztalására adott válaszokat (xix).

Manning kritikája az identitás árnyaltabb tanulmányozásának lehetőségét veti fel a tánc szakirodalmán belül. A valahova tartozásnak és a kirekesztettségnek léteznek egyéb kategóriái is, amelyeket a faj, a társadalmi nem, a szexualitás és a társadalmi osztály nem foglal magába. A földrajzi helyzet sem illeszthető hézagmentesen a bináris rendszerekbe, még a Kelet–Nyugat vagy Észak–Dél dichotómiákba sem, annyira megnövekedtek a hatalom globális hálózatai, és a gazdaságok a korábbi birodalmi hierarchiákhoz viszonyítva alakítják újra önmagukat. Azok a megkötések, hogy jogilag hová tartozunk – például az állampolgárság és a bevándorlási korlátozások –, szintén az identitás újraértelmezésére ösztönöznek. A gazdasági kérdések, egészen a gazdasági hatalmi különbségekig, s ezek hatása a népesség, a táncformák és a táncművek terjedésére, ugyancsak túlmutatnak a társadalmi osztály kategóriáján. És még az olyan, látszólag semleges tapasztalati kategóriák is, mint a tér és a technológia, politikai felhangot kaptak.

A legfrissebb tudományos munkákból arra következtethetünk, hogy a táncudományban jelenleg is zajlik a politika és a hatalom újradefiniálása. A 2007-es CORD-konferencia<sup>15</sup> egyik szekciójában például Jens Giersdorf, Anthea Kraut és Yutian Wong a tánc jogi vonatkozásairól értekezett, beleértve az állampolgárság és a szerzői jog kérdéseit, ezzel is arra utalva, hogy a hatalom és a reprezentáció vizsgálata túlterjed mindazon, ami egy táncszövegből könnyedén kiolvasható. Jennifer Buscher 2009-es prezentációja a koreográfia, a technológia, a gazdaság és a hatalom viszonyának megértésére törekedett. Anurima Bennerjee 2007-es konferencia-előadása Chandralekha koreográfiáit a teret egyfajta sajátos működésbe hozó gyakorlatként mutatta be. Ezzel a tér társadalmi vonatkozásairól folytatott vitát gyarapította, s lehetővé tette a táncudomány számára, hogy a kore-

15 | A Congress On Research in Dance (CORD) a tánckutatók nemzetközi nonprofit szervezete, amelyben a táncudomány képviselői mellett előadóművészek és koreográfusok is helyet kapnak. A társaság – amely más néven ugyan, de 1964-ben alakult – nemzetközi konferenciák szervezése mellett 1968 óta tudományos folyóiratot jelentet meg, a *Dance Research Journalt*. Az évente két alkalommal megjelenő periodika, amelyben gyakran a CORD-konferenciák előadásai is helyet kapnak, a táncudomány egyik legjelentősebb orgánuma. (A szerk.)

ográfia politikusságát ne csak a mozgó testek, hanem a környezetükben felvett helyzetük révén értse meg.

E módszerek nem merítik ki az olyan kérdések újragondolásának lehetőségeit, mint a hatalom, a pozicionalitás és a reprezentáció. Épp ellenkezőleg, ahogy a tánctudomány mindig új és újabb irányokba halad, egyre tágabb teret kínál a kérdések megvitatására. A legutóbb felbukkant vizsgálódási terület például a tánc és a pedagógia problematikája, ahol a vita elsődlegesen a „hatalom” politikájáról folyik a stúdiókban és osztálytermekben, valamint arról, hogy az oktatás kontextusában ki és hogyan hozza létre és kontrollálja a táncról szóló tudást (CORD/CEPA). A legfrissebb munkák az érdeklődési irányok diverzifikációjára, sőt széttöredezésére utalnak, ami szükségszerű velejárója a tudományterület fejlődésének. Az érdeklődés középpontjában azonban – ahogy annak lennie kell – továbbra is a táncoló test és a táncalkotás marad. A jelenlegi és jövőbeli diskurzusok azonban elfordulhatnak azoktól a jelentésektől, amelyek a tánc „szövegéből” olvashatók ki, hogy azokra összpontosítsanak, amelyek abban artikulálódnak, ahogy e koreográfiai szövegekkel foglalkozunk. Az érdeklődésnek ez a kiszélesítése lehetővé tenné, hogy a tudományág a legerősebben a hatalom és a reprezentáció vizsgálatára támaszkodjon, miközben a változó világ feltételeire adott válaszként még tovább differenciálja szempontjait.

#### FORRÁSJEGYZÉK

- Adair, Christy. *Women and Dance: Sylphs and Sirens*. New York University Press, 1992.
- Adshead, Janet, szerkesztő. *Dance Analysis: Theory and Practice*. Dance Books, 1988.
- Aggis, Liz és Billy Cowie. *Anarchic Dance*. Routledge, 2006.
- Albrigh, Ann Cooper. *Traces of Ligth: Absence and Presence in the Work of Loie Fuller*. Wesleyan University Press, 2007.
- Banes, Sally. *Dancing Women: Female Bodies on Stage*. Routledge, 1998.
- Borelli, Blanco Melissa. „Hips, Hip-notism, Hip(g)nosis: The Mulata Performances of Ninón Sevilla.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O'Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 122–132.
- Brown, Carol. „Making Space, Speaking Spaces.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O'Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 58–72.
- Browning, Barbara. *Samba: Resistance in Motion*. Indiana University Press, 1995.
- Buckland, Jill Theresa. „Shifting Perspectives on Dance Ethnography.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O'Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 335–343.
- Burt, Ramsey. *The Male Dancer: Bodies, Spectacle, Sexualities*. Routledge, 1995.
- Busher, Jennifer. „The Choreography of the Click Wheel.” *Dance Under Construction XI*, University of California, 2009. Kiadatlan kézirat.
- Carter, Alexandra. *Dance and Dancers in the Victorian and Edwardian Music Hall Ballet*. Ashgate Press, 2005.
- , szerkesztő. *Rethinking Dance History: A Reader*. Routledge, 2004.
- , szerkesztő. *The Routledge Dance Studies Reader*. Routledge, 1998.



- Carter, Alexandra és Janet O'Shea, szerkesztők. *The Routledge Dance Studies Reader*. Második kiadás, Routledge, 2010.
- Castaldi, Francesca. *Choreographies of African Identities: Négritude, Dance, and the National Ballet of Senegal*. University of Illinois Press, 2006.
- Chakravorty, Pallabi. „From Interculturalism to Historicism: Reflections on Classical Indian Dance.” Carter és O'Shea, pp. 273–283.
- Chatterjea, Partha. *Nationalist Thought and the Colonial Word: A Derivate Discours*. ZedBooks Ltd., 1986.
- Claid, Emilyn. „Standing still...looking at you.” *Research in Dance Education*, 3. évf., 1. szám, 2002, pp. 7–19.
- Clifford, James. *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*. Harvard University Press, 1988.
- Coles, Alex, szerkesztő. *Site Specificity: The Ethnographic Turn*. Black Dog Publishing, 2000.
- Copeland, Roger és Marshall Cohen. *What is Dance? Readings in Theory and Criticism*. Oxford University Press 1983.
- CORD/CEPA. *Global Perspectives on Dance Pedagogy: Research and Practice*. Congress on Research in Dance, Monfort University, 2009. Congress on Research in Dance Conference Proceedings 41.
- Daly, Ann. *Done into Dance: Isadora Duncan in America*. Indiana University Press, 1995.
- . „The Balanchine Woman: Of Hummingbirds and Channel Swimmers.” *The Drama Review*, 31. évf., 1. szám, 1987, pp. 9–19.
- DeFrantz, Thomas F. „African American Dance: Philosophy, Aesthetics, and »Beauty«.” *Topoi: An International Review of Philosophy*, 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 93–102.
- . *Dancing Many Drums: Excavation in African American Dance*. University of Wisconsin Press, 2002.
- . *Dancing Revelations: Alvin Ailey's Embodiment of African American Culture*. Oxford University Press, 2004.
- . „The Black Beat Made Visible: Hip Hop Dance and Body Power.” *Of the Presence of the Body: Essays on Dance and Performances Theory*, szerkesztette André Lepecki, Wesleyan University Press, 2004.
- Desmond, Jane C. *Dancing Desires: Choreographing Sexualities On and Off the Stage*. University of Wisconsin, 2001.
- . „Dancing Out the Difference: Cultural Imperialism and Ruth St.Denis's »Radha« in 1906.” *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 17. évf., 1. szám, 1991. pp. 28–49.
- , szerkesztő. *Meaning in Motion: New Cultural Studies in Dance*. Duke University Press, 1997.
- Dunagan, Collen. „Dance, Knowledge, Power.” *Topoi: An International Review of Philosophy*, 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 29–41.
- Favel, Floyd. „Waskawewin.” *Topoi: An International Review of Philosophy*, 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 113–115.
- Foster, Susan Leigh. „Choreographing History.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O'Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 291–302.
- . *Dances That Describe Themselves: The Improvised Choreography of Richard Bull*. Wesleyan University, 2002.
- . *Reading Dancing: Bodies and Subjects in Contemporary American Dance*. University of California Press, 1986.
- , „The Ballerina's Phallic Pointe.” *Corporealities: Dancing, Knowledge, Culture, and Power*, szerkesztette Susan Leigh Foster, Routledge, 1996.
- , szerkesztő. *Corporealities: Dancing, Knowledge, Culture, and Power*. Routledge, 1996.
- Foster, Susan Leigh et.al., szerkesztők. „Introduction.” *Topoi: An International Review of Philosophy*, 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 3–14.

- Foucault, Michel. *The Archaeology of Knowledge*. Pantheon, 1972. [Magyarul: *A tudás archeológiája*. Fordította Perczel István, Atlantisz Könyvkiadó, 2001.]
- Foulkes, Julia L. *Modern Bodies: Dance and American Modernism from Martha Graham to Alvin Ailey*. University of North Carolina Press, 2002.
- Franko, Mark. *Dancing Modernism/Performing Politics*. Indiana University Press, 1995.
- . „History/theory, criticism/practice.” *Corporealities: Dancing, Knowledge, Culture, and Power*; szerkesztette Susan Leigh Foster, Routledge, 1996.
- . „Repeatability: Reconstruction and Beyond.” *Theatre Journal*, 41. évf., 1. szám, 1989, pp. 56–74.
- . *The Work of Dance: Labor, Movement, and Identity in the 1930s*. Wesleyan University Press, 2002.
- Gaerlan, Barbara S. „In the Court of the Sultan: Orientalism, Nationalism and Modernity in Philippine and Filipino American Dance.” *Journal of Asian American Studies*, 2. évf., 3. szám, 1999, pp. 251–287.
- Gottschild, Brenda Nixon. *Digging the Africanist Presence in American Performance: Dance and Other Contexts*. Praeger and Greenwood Press, 1996.
- Graff, Ellen. *Stepping Left: Dance and Politics in New York City, 1928-1942*. Duke University Press, 1997.
- Guest, Ivor. *The Romantic Ballet in England: its Development, Fulfilment, and Decline*. Dance Books, 1954.
- Hammergren, Lena. „Many Sources, Many Voices.” *Rethinking Dance History: A Reader*, szerkesztette Alexandra Carter, Routledge, 2004.
- Jordan, Stephanie és Helen Thomas. „Dance and Gender: Formalism and Semiotics Reconsidered.” *Dance Research*, 13. évf., 2. szám, 1994, pp. 3–14.
- Keali'inohomoku, Joann. „An Anthropologist Looks at Ballet as a Form of Ethnic Dance.” *Impulse: Annual of Contemporary Dance: 1969–1970*, szerkesztette Marian Van Tuyl, 1970, pp. 24–33.
- King, Kenneth. „The Dancing Philosopher: for Susan Leigh Foster.” *Topoi: An International Review of Philosophy*, 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 103–111.
- Kraut, Anthea. *Choreographing the Folk: The Dance Staging of Zora Neale Hurston*. University of Minnesota Press, 2008.
- Langer, Susan. *Feeling and Form*. Charles Scribner's Sons, 1953.
- Lansdale, Janet. *The Struggle with the Angel: A Poetics of Lloyd Newson's Strange Fish*. Dance Books, 2007.
- . szerkesztő. *Decentring Dancing Texts: The Challenge of Interpreting Dances*. Palgrave Macmillan, 2008.
- Larasati, Diyah Rachmi. „Dancing on the Mass Grave: Cultural Reconstruction Post Indonesian Massacres.” 2006. University of California, Riverside, PhD-disszertáció. [Könyv formátumban: *The Dance that Makes you Vanish: Cultural Reconstruction in Post-Genocide Indonesia*. University of Minnesota Press, 2013.]
- Manning, Susan. *Ecstasy and the Demon: Feminism and Nationalism in the Dances of Mary Wigman*. University of California Press, 1993.
- . *Modern Dance/Negro Dance: Race in Motion*. University of Minnesota Press, 2004.
- Martin, Randy. „Overreading the Promised Land: Toward a Narrative of Content in Dance.” *Corporealities: Dancing, Knowledge, Culture, and Power*; szerkesztette Susan Leigh Foster, Routledge, 1996, pp. 183–206.
- Main, Lesley. „The Dances of Doris Humphrey: Creating a Contemporary Perspective Through Directorial Interpretation.” *Dance Research: Journal of the Society for Dance Research*, 23. évf., 2. szám, 2005, pp. 106–122.
- McDonagh, Don. *The Complete Guide to Modern Dance*. Doubleday, 1976.
- McFee, Graham. *Understanding Dance*. Routledge, 1992.
- McMains, Juliet. *Glamour Addiction: Inside the American Ballroom Dance Industry*. Wesleyan University Press, 2006.

- Meduri, Avanthi. „Bharatha Natyam: What Are You!” *Asian Theatre Journal*, 5. évf., 1. szám, 1988 tavasz, pp. 1–22.
- Morris, Gay. Introduction. *Moving Words: Re-writing Dance*, szerkesztette Gay Morris, Routledge, 1996.
- Ness, Sally Ann. *Body Movement, and Culture: Kinesthetic and Visual Symbolism in the Philippine Community*. University of Pennsylvania Press, 1992.
- . „Originality in the Postcolony: Choreographing the Neoethnic Body of Philippine Dance.” *Cultural Anthropology*, 12. évf., 1. szám, 1997, pp. 64–108.
- Novack, Cynthia Jean. *Sharing the Dance: Contact Improvisation and American Culture*. University of Wisconsin Press, 1990.
- O’Shea, Janet. *At Home in the World: Bharata Natyam on the Global Stage*. Wesleyan University Press, 2007.
- . „Dancing Through History and Ethnography: Indian Classical Dance and the Performance of the Past.” *Dancing from Past to Present: Nation, Culture, Identities*. Wisconsin University Press, 2006.
- Rothfield, Philipa. „Differentiating Phenomenology and Dance.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O’Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 303–318.
- Rouhiainen, Leena. „Living Transformative Lives: Finnish Freelance Dance Artists Brought into Dialogue with Merleau-Ponty’s Phenomenology.” 2003. Helsinki Egyetem, PhD-disszertáció.
- Sachs, Kurt. *Eine Weltgeschichte des Tanzes*. Olms, Berlin, 1933.
- Savigliano, Marta E. *Angora Matta: Fatal Acts of North-South Translation*. Wesleyan University Press, 2003.
- . „Fragments for a Story of Tango Bodies (on Choreocritics and the Memory of Power).” *Corporealities: Dancig, Knowledge, Culture, and Power*, szerkesztette Susan Leigh Foster, Routledge, 1996.
- . „Gambling Femininity: Tango Wallflowers and *Femme Fatales*.” *The Routledge Dance Studies Reader*, szerkesztette Alexandra Carter és Janet O’Shea, második kiadás, Routledge, 2010, pp. 236–249.
- . *Tango and the Political Economy of Passion*. Westview Press, 1995.
- Sobchack, Vivian. „Choreography for One, Two, and Three Legs.” *Topoi: An International Review of Philosophy*. 24. évf., 1. szám, 2005, pp. 55–66.
- Shea Murphy, Jacqueline. „Unrest and Uncle Tom: Bill T. Jones/Arnie Zane Dance Company’s last supper at Uncle Tom’s cabin/the promised land.” *Bodies of Text: Dance as Theory, Literature as Dance*, szerkesztette Jacqueline Shea Murphy és Ellen W. Goellner, Rutgers University Press, 1995, pp. 81–106.
- Sheets-Johnstone, Maxine. „Phenomenology as a Way of Illuminating Dance.” *Illuminativ dance: Philosophical Explorations*, szerkesztette Maxine Sheets-Johnstone, Associated University Press, 1984.
- . *The Phenomenology of Dance*. Dance Books, 1966.
- Singer, Milton. „The Great Tradition in a Metropolitan Center: Madras.” *Journal of American Folklore*, 71. évf., 281. szám, 1958, pp. 347–388.
- Srinivasan, Priya. „The Bodies Beneath the Smoke or What’s Behind the Cigarette Poster: Unearthing Kinesthetic Connections in American Dance History.” *Discourses in Dance*, 4. évf., 1. szám, 2007, pp. 7–47.
- Thomas, Helen. „Reconstruction and Dance as Embodied Textual Practice.” *Rethinking Dance History: A Reader*, szerkesztette Alexandra Carter, Routledge, 2004, pp. 32–45.
- Thompson, Robert Farris. „Dance and Culture, an Aesthetic of the Cool: West African Dance.” *African Forum*, 2. évf., 2. szám, 1966, pp. 85–102.
- . *Flash of the Spirit: African and Afro-American Art and Philosophy*. Vintage Books, 1983.
- Tomko, Linda J. „Considering Causation and Conditions of Possibility: Practitioners and Patrons

- of New Dance in Progressive Era in America." *Rethinking Dance History: A Reader*, szerkesztette Alexandra Carter, Routledge, 2004, pp. 80–93.
- White, Hayden. „The Value of Narrativity in the Representation of Reality.” *Critical Inquiry*, 7. évf., 1. szám, 1980 ősz, pp. 5–27.
- Wong, Yutian. „Artistic Utopias: Michio Ito and the Trope of the International.” *Worlding Dance*, szerkesztette Susan Leigh Foster. Palgrave Macmillan, 2009, pp. 144–162.
- . „Towards a New Asian American Dance Theory: Locating the Dancing Asian American Body.” *Discourses in Dance*, 1. évf., 1. szám, 2002, pp. 69–90.
- Youngerman, Susanne. „Curt Sachs and His Heritage: A Critical Review of World History of the Dance, with a Survey of Recent Studies That Perpetuate His Ideas.” *CORD News*, 6. évf., 2. szám, 1974, pp. 6–19.